

L'art de fer un pròleg

Hi ha pròlegs que són resums tan perfectes que t'estalvien de llegir el llibre. Els bons pròlegs mouen a llegir el llibre, són participatius, interactius, ajuden a valorar l'escrit prologat al costat del lector, amb ell. El prologuista, l'autor prologat i el lector, poden discutir, equivocar-se –i mentir i tot (els altres, no jo).

El pròleg ha de donar realment dades necessàries per situar de l'obra i l'autor en el món, destriar els fets rellevants, certs i comprovats, assenyalar les hipòtesis més plausibles sobre els punt controvertits i oferir els comentaris personals del prologuista, que lector pot acceptar o no.

Ah! i, fora de casos especials, el pròleg no ha de ser més llarg que l'obra prologada. Al pròleg de l'edició de l'*Apèndix* de Fuster, continuació de l'article de L'EROL núm. 110, vaig tocar només per sobre alguns aspectes i qüestions.

Primer, la situació lingüística valenciana dels anys 60; per una banda, el coneixement i l'ús de la llengua, i per l'altre el discurs polític-ideològic i sociolingüístic, tema que ara està com estava, els mateixos personatges amb vestuari actual. El que sí que està canviant és l'escenari, que havia anat canviant molt paulatinament; comença a transformar-se molt de pressa els anys 60 amb la difusió dels parlants mecànics, els aparells de TV. Als anys 60 la gent anava al cinema dues vegades al mes, ara les persones es passen dues hores cada dia sentint o escoltant missatges orals en castellà. Fuster, el 1960, això no ho podia preveure.

Després he deixat d'esmentar l'eixam de personalitats que anaven i venien entre València i Barcelona: Eliseu Climent, Ramon Trias Fargas, Joan Reglà, Montserrat Martí (MM, com la Marilyn Monroe), Joaquim Maluquer, Miquel Terradell...; el grup dels expedicionaris, pelegrins o excursionistes a Barcelona, Montserrat i Queralt (Berga) de la pri-

mavera del 60, seleccionat per Fuster que coneixem gràcies a l'historiador Xavier Ferré: Eliseu Climent, Lluís Aracil, Màrius Garcia Bonafé, Ferran Martínez Navarro, Lluís Alpera, Josep Lluís Viciano, Rafael Ballester Ramos, Josep Palàcios, Antoni Bargues, Lluís Monferrer, Rafael Martínez Valero, Miquel Mestre Navarro i Josep Raga; el Partit Socialista Valencià (PSV) 1964-1970, res a veure amb el PSOE, amb fusterians independents o crítics com Josep Vicent Marqués, ecologista urbà i narrador d'*Amors impossibles*, Valerià Miralles, Josep Lluís Blasco o Alfons Cucó.

L'intel·lectual, si falla en els seus càlculs, en les seves previsions, dubta d'ell mateix i dels seus projectes, l'home (o dona) d'acció és tossut i insisteix, fins a vèncer o morir.

Armengol va viure com en un somni els dos o tres dies de la República Catalana de Macià i després és un testimoni mut del 6 Octubre, la Guerra i la Postguerra fins als seus quaranta anys, quan es descobreix com un cristià sincer en un món nacionalcatòlic franquista i com un català aïllat en un desert. Els seus dos amics de debò són coneguts d'abans de la Guerra, a Barcelona, Papitu Pla i Ramon Arrufat. És quan es posa a escriure el *Justificació*.

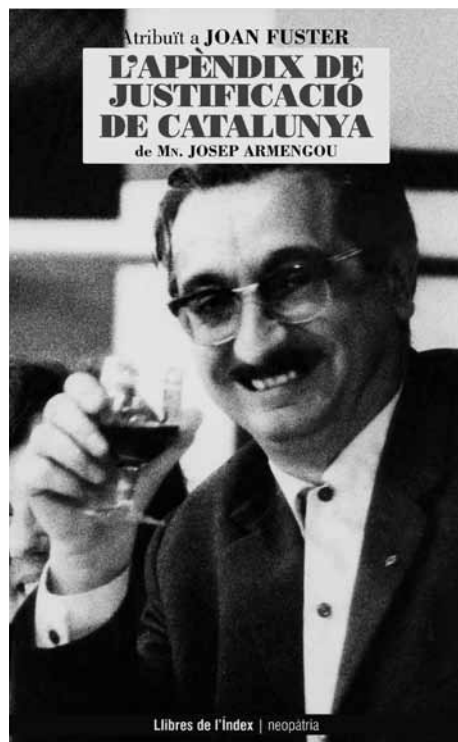
Després de l'expedició dels valencians a Queralt, la Setmana Santa de 1960, veu que hi ha futur. Es fa fusterià, de Països Catalans i nacionalista internacionalista. Emprèn una vida d'emboscada per la causa. Com ha explicat l'historiador Josep Noguera, era molt dura la vida d'un resistent en una ciutat petita com Berga, els anys 60 i els primers 70, sota Noguera, l'alcalde franquista –cap relació amb l'historiador Noguera.

Els últims anys de la seva vida Armengou va formar un grup de joves activistes que va publicar clandestinament els apunts de les xerrades del mossèn, *Nacionalisme català. Idees i pensaments de mossèn Armengou* (1977).

Fuster va ser activista i conspirador els anys 50. Quan el 1962 es va fer conèixer, va mostrar el seu aspecte d'intel·lectual erudit. Era enèrgic i combatiu, un polemista. El 1962, Josep Pla li digué, en una carta: "Vós sou un escriptor, un crític, un historiador. Però al meu entendre sou sobretot un polític...". Sí, és veritat. Però en la política, l'acció, cal manar i ser manat i això repugna als intel·lectuals –espècie en vies d'extinció ja en el seu temps. Com a intel·lectual Fuster adoptava una figura humanista, "l'home és la mesura de totes les coses", però per mi allò humà està entre l'antropoide i l'androide amb vores boiroses, i una figura escèptica, i un polemista no pot mostrar-se dubtant, no pot ser escèptic amb l'escepticisme. El Fuster que m'agrada més és el de 1962, el de l'*Apèndix*.

Sota una dictadura, la veritat i la justícia han de córrer per sota terra. Els escrits publicats legalment per Fuster en vida del dictador havien passat una censura ferotge que mutilava i desfigurava el pensament de l'autor. L'*Apèndix* és una versió de *Qüestió de noms* més el "Material Països Catalans", el plantejament estratègic de Fuster l'any 60 per als resistents catalans, un pensament lliure i compromès, aplicat en la realitat de la lluita. Els articles de "La Vanguardia" de l'any 75, que no sé si surten a les Obres Completes, són, per exemple, mers comentaris amb *esprit* de tòpics d'actualitat fets *pro pane lucrando*, com deia Ainaud de Lasarte.

La ideologia es fa narrativa, discurs historiogràfic, com la teologia es fa Història Sagrada, que és més amena. A la Història o historiografia que es gastava a les catacumbes i les semicatacumbes catalanes dels anys 50 hi havia tres pesos pesants: Vicens Vives, Vilar i Soldevila, diferenciats pel subjecte constituent de la Història. "Subjecte", agent, persona gramatical,

protagonista del relat, *sujet*, en francès, tema o argument de la història.

Per a Vicens Vives el subjecte de la Història eren els moviments de civilització, model "Occident", i Catalunya no es constitueix com un espai autocentrat sinó com un lloc de pas, un corredor, un "passadís" mestís poblat per gent vinguda de tot arreu, *homines undecumque venientes*, com un baluard d'un imperi aliè, una marca, ("Marca Hispanica" vol dir terra de moros). Vicens Vives enfocava un genocidi amb eutanàsia i psicologia pintoresca, allò "del seny i la rauxa".

Per a Pierre Vilar el subjecte de la Història deia que eren les classes en lluita, la lluita de classes, però si trobem que la lluita de classes es barreja amb lluita dins de classes (Barcelona Maig 1937, capitalisme-imperialisme nazi amb capitalisme-imperialisme nord-americà, proletariat xinès amb proletariat soviètic...), la lluita de classes pura o abstracta no ens serveix per entendre la història. Potser per a Vilar el subjecte de la història no són les classes sinó els modes de producció, les fases de la transició al capitalisme, les formacions socio-econòmiques, rebatejades "nacions". Vilar va ser l'assessor, amb Francesc Vicens i sota la supervisió de l'hispanosoviètic Pere Ardiaca, de la redacció d'*El problema nacional català. la part: antecedents històrics* (1961), un opuscle o pamflet anònim i de difusió clandestina, com l'*Apèndix* de Fuster. La designació és qualificació. En lloc de *Problema* podia haver dit *Qüestió*, que és més amable i n'hi ha tradició al·l'escolàstica: qüestió irlandesa, qüestió jueva, qüestió polonesa... "Problema nacional" recorda el "Problema sexual dels joves" d'opuscles i xerrades dels capellans coetanis. Quant a la periodització fa: "1: Antecedents històrics. 2: El descobriment d'Amèrica i les seves conseqüències..." Aquesta història és del comerç ultramarí! Amb un cop d'ull veiem com clava una guita a Fuster: "Els nacionalistes catalans pretenen que València,

les Balears i la Catalunya francesa són part de la nació catalana perquè parlen català i perquè van pertànyer a un Estat català", i en sospitem una a mossèn Armengou: "...les velles concepcions que en el passat han falsejat la història per tal de justificar el nacionalisme de la burgesia catalana". *Catalunya dins l'Espanya moderna; recerques sobre els fonaments econòmics de les estructures nacionals* (1962 en francès, 1964-1968 en català), de Vilar és un estudi d'història econòmica mogut per una curiositat científica: com un territori depenent (colonitzat) pot arribar a ser més ric que la metròpoli (industrialitzat). ¿Per què no es corresponen poder polític i poder econòmic? El problema és que el títol del llibre encobreix un programa: la naturalització dels termes i la situació i categoria dels subjectes en procés, "Catalunya" i "Espanya", com a totalitat i subtotalitat (és més planer dir "el tot i la part" i més conegut "nació i regió"), d'una manera ben poc dialèctica, fixeuvos si és diferent dir *sota* en lloc de *dins*!

Eulàlia Duran, historiadora i col·lega de Fuster, amb qui compartia el criteri de prendre els Països Catalans com a marc de referència dels estudis històrics, geogràfics, sociològics i lingüístics, en va traduir al català *Catalunya dins l'Espanya moderna* i d'altres estudis i, a través d'un prolongat debat acadèmic, va fer-li reconèixer que els termes "nació" i derivats volen dir el que vulgui qui els diu en una controvèrsia. Per això els faig servir tan poc com puc.

Per a Ferran Soldevila el subjecte de la Història són els grups humans, com les

nacions, unade les quals són els catalans. Precisament la darrera gran obra que dirigí va ser *Història dels catalans*. Va ser titllat de "romàntic" pels economicistes i pactistes. Va fer la sistematització històrica dels Països Catalans. En l'esforç per fer de la nació dels Països Catalans el marc de referència per fer-la marc de sobirania, cincidia plenament amb Fuster.

Tornem al començament amb l'últim punt per dilucidar: la carta de Ballarín a Fuster amb l'encàrrec del "senyor de les justificacions" que mani o demani "que no es facin justificacions". Fets comprovats: Ballarín va enviar la carta, Fuster la va rebre i la va llegir el desembre de 1960. Sentit de la missiva: Armengou ha sentit campanes de l'*Apèndix* i no sap com intervenir-hi?

Pot ser que no sigui el que sembla, pot ser pànic escènic, que no és por, de cap manera, sinó la manera com l'artista pot fer valer la seva obra, l'esforç que li costa, el perill que enfronta, i més en una obra que serà d'autor anònim i que un cop publicada en perdrà totalment el control; davant de l'envergadura de l'operació que intueix, l'heroi s'espanta, però al final compleix la seva missió. És el Moment de Getsemaní: Jesús és intel·ligent i conscient, preveu el tràngol de la Passió, mira els deixebles i veu que dormen com gusarapes i pensa "Val la pena? Que passi de Mi aquest Calze d'Amargures!" com quan Armengou diu: "Atureu-ho tot!". Però baixen àngels del cel i consolen l'atribolat. O pot ser una al·lusió privada, incomprensible per nosaltres, però sense importància. La tragèdia grega i Shakespeare n'estan plens. Potser mossèn Ballarín, persona de confiança d'Armengou, ens hi podria fer alguna clarícia.

Joaquim Auladell

Professor Jubilat de la U.B.